

ФОРМУВАННЯ ЕТАЛОННОЇ МОДЕЛІ КОМПЕТЕНТНОГО ВЧИТЕЛЯ

Співачук Валентина Олександрівна
кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Хмельницького національного університету
orcid.org/0000-0002-3924-557X
spivachuk_vo@ukr.net

Бривінська Оксана Леонтіївна
вчитель німецької мови, української мови та літератури
старший вчитель Хмельницького ліцею 15 імені Олександра Співачука
Левчук Наталія Олексіївна
вчитель німецької та української мови
старший вчитель Хмельницького ліцею 15 імені Олександра Співачука

Професія педагога є особливою. Учителі – це люди, які завжди перебувають у полі зору учнів, батьків, колег, виконуючи важливу соціальну місію, тому особливо важливо сформувати образ вчителя професіонала, який допоможе вибудувати взаємини з навколишнім світом. Це не тільки візуальний образ, але і спосіб мислення, дії, учинки, вміння спілкуватися, мистецтво говорити й, що важливо, слухати. Правильно обраний тон розмови, тембр голосу, доречні рухи значною мірою визначають образ учителя перед учнями й колегами. Разом із тактом, освіченістю, діловими якостями зовнішність педагога є продовженням його достоїнств або ще однією негативною рисою, що заважає в житті та кар'єрі. Гнучкість та адаптивність — це ті компетенції, які зараз необхідно мати сучасному вчителю. Особливо очевидно це стало в часи глобальної кризи та карантину, адже педагогам довелося швидко пристосовуватися до «нової норми» в освіті, переборювати свої страхи, опанувати зовсім інші підходи, змінювати власний стиль викладання тощо. Тому професійна і особистісна гнучкість – це ті *soft skills*, які надпрофесійні навички, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу її продуктивність

Еталонну модель, вихідну точку для фіксації та аналізу професійної педагогічної діяльності й особистості фахівця, професійних якостей, що необхідні для досягнення суспільно значущого результату, Н.М. Ануфрієва, О.С. Булатова, Г.В. Єльнікова, А.К. Маркова, І.М. Шоробура, А.А. Григор'єва та ін. кваліфікують як професіограму. Зокрема Л.В. Коновальчук і Ю.М. Носко витлумачують професіограму як перелік вимог, що пред'являються до здібностей, майстерності та психофізичних можливостей фахівця.

Проблемам іміджу педагога присвячено небагато праць, зокрема, імідж викладача вищої школи розглядали В. Ісаченко та О. Ковальова; імідж учителя початкової школи, соціального педагога в післядипломній освіті, учителів філологічних спеціальностей у позанавчальній діяльності відповідно досліджували І. Размолдчикова, І. Ніколаєску, М. Сперанська-Скарга. Тому вважаємо, що питання формування еталонної моделі сучасного педагога загальноосвітнього навчального закладу є актуальним і цікавим

Мета статті – проаналізувати критерії формування компетентностей сучасного педагога загальноосвітнього навчального закладу.

На сьогодні не існує усталеного визначення поняття „компетентність”. У Законі України „Про вищу освіту” (2014) компетентність схарактеризована як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних та громадських якостей, морально-етичних цінностей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну й подальшу навчальну діяльність, є результатом навчання на певному рівні освіти. В.Є. Седов (2016) зазначає, „фахова компетентність є достатньо самостійним складним інтегральним утворенням у структурі особистості педагога, яке являє собою систему здібностей, якостей, цінностей, мотиваційних установок, знань і практичних навичок для

здійснення професійної діяльності за фахом, а також дослідника та викладача вищої школи, котрі забезпечують високий рівень професійної підготовки і свідомості. Це комплексний термін не зводиться лише до здібностей, високого рівня професійних знань, комплексу особистісних рис. Вищезазначене дозволило визначити компоненти в структурі фахової компетентності: ціннісно-мотиваційний, рефлексивний, когнітивний, операційний, особистісний⁷ [1, с. 7].

Учителю необхідно приділяти значно більше уваги формуванню іміджу, ніж спеціалістам інших професій, тому що саме педагоги формують імідж своїх учнів. Учитель для них – еталонна модель. Кожен учитель повинен бути яскравою особистістю, тому що він як людина зашквляє учнів, розвиває інтерес до свого предмета. Е.А. Унтілова [2] розробила еталон ефективної педагогічної взаємодії, особистісну модель-ідеал емоційно-естетичних, інтелектуальних та моральних якостей, з якими вчитель має зіставляти власну поведінку і вчинки. Основними компонентами запропонованої складної структури виступають емоційний, виражений у позитивному ставленні педагога до себе й учнів, діяльнісний, що знаходить відображення в оволодінні сучасними технологіями педагогічного співробітництва, та когнітивний, який визначає наявність у вчителя настанов на самопізнання, особистісне зростання, професійне самовдосконалення.

Структура професійної компетентності вчителя можна розкрити через педагогічні вміння. Модель професійної готовності доцільно будувати від найзагальніших до приватних умінь. Таким найбільш загальним умінням є вміння педагогічно мислити та діяти, що найтісніше пов'язане з умінням надавати факти та явища теоретичному аналізу. Поєднує ці два вкрай важливі вміння те, що в їх основі лежить процес переходу від конкретного до абстрактного, який може протікати на інтуїтивному, емпіричному та теоретичному рівнях. Доведення вміння до теоретичного рівня аналізу – одне з найважливіших завдань навчання майбутніх учителів педагогічної майстерності. В ідеалі повна відповідність вчителя вимогам кваліфікаційної характеристики означає сформованість інтегруючого у собі всієї сукупності педагогічних умінь педагогічно мислити та діяти.

Відповідно до положень сучасної педагогіки, учитель має володіти такими якостями: любов до дітей; почуття національної гідності; чесність, совість, справедливість, об'єктивність; витримка, стриманість, терпеливість; організаторські здібності, уміння працювати з дитячим колективом; усебічний розвиток; принциповість і вимогливість; оптимізм, любов до життя, чуйність, гуманне ставлення до людей; творчий склад мислення; тактовність.

В останні роки сформувалася нова освітня парадигма, у рамках якої якість сучасної освіти буде визначатися тим, наскільки випускники вишу мають такі якості, як самостійність, організованість, творчість, а також наскільки вони розвинені вміння творчо вирішувати професійні завдання, проектувати власну діяльність, бути готовими до прискореної адаптації до мінливих політичних, економічних умов. Неможливо бути ефективним вчителем і не розвиватися щодня. Тому важливо, як вчитель вчиться сам, як шукає інформацію і, найважливіше, як застосовує нові навички та знання, так він і буде мотивувати учнів до отримання нових знань, умінь та навичок. Просто список сертифікатів у резюме не свідчить про те, що людина розвивається, важливим є уміння використовувати отримані знання на практиці.

Досягненню цієї мети сприятиме спрямованість процесу професійної підготовки на формування у майбутніх спеціалістів основ професійної компетентності. Говорячи про професійну діяльність вчителя, відзначимо, що сьогодні потрібен не лише високий рівень культури, а й сформованість системи цінностей та переконань, активна громадянська позиція, зацікавленість у розвитку творчого потенціалу своїх учнів, здатність до інноваційної діяльності, самовдосконалення, професійної активності тощо. У зв'язку із значним зростанням вимог до особи вчителя питання його професійної компетентності стають дуже актуальними.

Формування професійної компетентності педагога – тривалий процес, що триває протягом усього професійного шляху і, по суті, починається задовго до безпосередньої

професійної діяльності та на його етапах можливий вимір рівневої сформованості. Вимірювання рівня сформованості професійної компетентності педагога в освітньому процесі вищої школи здійснюватиметься як вимір якості соціально-педагогічної діяльності за допомогою анкетування, спостереження, тестування, інтерпретації результатів соціально-педагогічної діяльності. Проблема виміру сформованості професійної компетентності педагога в освітньому процесі вишу пов'язана з проблемою критеріїв та рівнів її сформованості. Дані структурні компоненти професійної компетентності педагога були покладені в основу розробки критеріїв і відповідні їм показники, що характеризують сформованість професійної компетентності педагога в освітньому процесі вищої школи. Проведене дослідження дозволило нам сформулювати критерії та відповідні їм показники, що характеризують сформованість професійної компетентності педагога в освітньому процесі вищої школи. Когнітивно-оцінний критерій визначається розумінням та оцінкою цілей та завдань соціально-педагогічної діяльності; усвідомленням значимості ключової базової та спеціальної компетентностей; засвоєнням сукупності компетенцій з основних та профільних дисциплін; ставленням до соціально-педагогічної діяльності та ступенем задоволеності педагогічною працею. Показники цього критерію виявляються за допомогою анкетування, визначення коефіцієнта задоволеності професією. Операційно-діяльнісний критерій визначається ступенем володіння ключовою, базовою та спеціальною компетентностями; застосуванням компетенцій у стандартних ситуаціях за алгоритмом; підходом до використання методів та прийомів у соціально-педагогічній діяльності. Морально-вольовий критерій визначається ступенем організації своєї діяльності; самостійністю під час вирішення соціально-педагогічних завдань; сформованістю професійно значущих особистісних якостей педагога. Цей критерій вивчається за допомогою анкетування, самооцінки, експертної оцінки.

Таким чином, аналіз отриманих даних показав, що професійна компетентність пов'язана з деякими «додатковими» передумовами розвитку фахівця, його творчим потенціалом і якістю освіти, яку він здобув. Професійна компетентність є важливою складовою підготовки кваліфікованого фахівця, що визначає його особисті можливості у побудові кар'єри та у забезпеченні власного добробуту. Разом з тим професійна компетентність ґрунтується не лише на знаннях, вміннях та навичках, що становлять вимоги державного освітнього стандарту, але визначається вмінням працювати з прогностичною інформацією про стан ринку праці, перспективи його розвитку, нинішні та майбутні вимоги до фахівця. Задоволеність професією – інтегративний показник, який відбиває ставлення суб'єкта до обраної професії. Низька задоволеність професією здебільшого стає причиною плинності кадрів, а вона, у свою чергу, призводить до низьких результатів праці. Крім того, від задоволеності обраною професією чималою мірою залежить і психічне здоров'я людини. Зміст професійної підготовки, обов'язковими складниками якого є фундаментальність, глибина, інтелектуальна й практична зорієнтованість, має бути спрямований на формування професійних компетенцій: ключових (соціальна, загальнокультурна, комунікативна, проєктувальна, екологічна, інформаційна, дослідницька), лідерських (міжособистісна, управлінська, організаційна, інноваційна, креативна), фахових (лінгвістична, літературознавча, соціолінгвістична, кроскультурна, фольклорна, перекладацька, аналітична, лінгводидактична, етнографічна, дискурсивна, стратегічна, ілюстративна, аудитивна).

Список літератури:

1. Седов В. Є. Формування фахової компетентності майбутніх інженерів – програмістів в умовах магістратури: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Херсон, 2016. 27 с.
2. Унтілова Е.А. Формування еталонів ефективної педагогічної взаємодії у процесі підвищення кваліфікації вчителів [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Еліна Артурівна Унтілова; [Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського (м. Одеса)]. – Одеса, 2005. – 23 с